

Elä hyvin, naura usein – *elämän ulottuvuuksia kielenkäytössä*

Vanha lainasana *marras* tarkoittaa kuollutta, ja *marraskuussa* vihreys yleensä väistyy tummien värien tieltä. Tosin tänä syksynä itäisen Suomen koivut pitivät kullankeltaisista lehdistään kiinni jopa lumen keskellä! Joka tapauksessa taas kerran marraskuu on nujerretty, ja luottamus pimeyden vähittäiseen peräytymiseen palautuu.

Elämä siis voittaa. Mutta mitä kaikkea siihen sitten liitetään? *Elää*-verbi on peräisin yli 4 000 vuotta sitten puhutusta kantauralista. Verbin perusmerkitys kaikissa itämerensuomalaisissa kielissä (esimerkiksi karjalassa, vatjassa ja liivissä) on 'olla elossa, pysyä elossa'. Lisäsävyjä ovat esimerkiksi 'asua', 'tulla toimeen' tai 'oleskella'. Sisällöt 'kuhista' ja 'telmiä' antavat elämälle ylimääräistä vauhtia.

Nykyisin on löydettävissä monenlaisia elämisen malleja ja vivahteita. Keskimäärin kai kuitenkin *eletään ihmisiksi?* Joku saattaa olla toistuvasti jossakin mielentilassa: hän *elää* ehkä *muistoissaan* tai *omissa ajatuksissaan*. Jollekin asialle kyetään omistautumaan miltei kokonaan: Ville *elää musiikille*. Voimme käydä läpi tai joutua kokemaan erilaisia tilanteita: joskus *eletään niukkuuden*, joskus *vaurauden aikaa*.

Sangen samantapaisia merkityksiä sidostuu myös substantiiviin *elämä* ja sen runolliseen synonyymiin *elo*. Molemmat niistä kuvaavat elämänvaiheita: *elämän kevät* ja *ehtoo*. Tai ylipäänsä hengissä olemista: puussa *ei enää ole eloa*. Aina voidaan painottaa tapahtumien laadun erityistä riipeyttä ja pirteyttä: talon pihapiiriin tulee *lisää elämää*, tai keskustaan haetaan *lisää eloa* uudella yleiskaavalla. Joskus kyse on jopa liiallisestakin meluisuudesta: yksi pelaa-

jista *pitää elämää* pukukopissa! Mutta toisaalta: miksi *pitää elämää* vähäpätöisistä asioista?

Elää-verbistä on johdettu muitakin sanoja. Asiakirjoissa jo 1840-luvulla tavattu *eläke*-substantiivin *ke*-aines ilmaisee tyypillisimmillään välinettä niin kuin *kostuke*- tai *sytyke*-sanassakin. *Eläkeläinen*-sanaa on käytetty ensimmäisen kerran tekstissä vuonna 1915. *Elin*-alku liittyy muutamaan sanaan kuten *elinaika*, *-ikä*, *-vuosi* tai *elinkautinen*. Aiemmin mainittuun voimaperäiseen hyörinään kytkeytyy puolestaan verbi *elämöidä*. Mekastaminen ja riehuminen ei kaikkia miellytä: "Öinen *elämöinti* häiritsee lähialueen asukkaita."

Ainutkertaisesta elämästä jokainen haluaisi selvittää parhaalla mahdollisella tavalla. Tähän päämäärään auttavia oppaita on runsaasti, ja niissä tarjoutuva maailmankatsomusten kirjo on laaja. Kiinnostavia ovat nasevat neuvot ja ohjeet: "*Elämää* ei kannata elää vain juhlahetkiä varten" tai "*Elä* ja anna toisten elää". Joskus on hyvä myöntää tosiasiat: "*Elämä* ei ole sidottu rusetilla, mutta se on silti lahja."

Elettyyn elämään meidät tutustuttavat muun muassa historialliset ja omaelämäkerralliset kirjat. Myös kaunokirjallisuus loihtii lukuisia näkymiä ajateltavissa oleviin tapoihin elää. Kun kuvauksia on valtavasti, tyydyn muutamiiin, runoihin tai lauluihin tallennettuihin, havaintoihin. Osassa niistä korostuvat elämän myönteiset, osassa kielteiset ulottuvuudet.

Violeta Parran laulun *Gracias a la vida* suomenoksen ovat esittäneet muun muassa Liisa Tavi ja Arja Saijonmaa: "Elämälle kiitos, sain siltä paljon. Sain siltä naurun, sen vierelle itkun." Katri Helena yhtyy ylistykseen: "On elä-

mä laulu, niin ihana laulu. Voi kuinka kauniisti se sydämessä soi.” (Sanoitus Juha Vainio.) Pepe Willberg puolestaan tiivistää: ”Mä elämältä kaiken sain.” (Sanoitus Vexi Salmi.)

Elämän lumoavuuden yhdeksi vastakohdaksi asemoituu sen lyhyys. Yksi Tapio Rautavaaran tunnetuksi tekemistä ja rallatelluimmista juomalauluista toteaa seuraavasti: ”On elämä lyhyt kuin lapsella paita, muuta kai siitä ei sanoa saa.” Tuoreemman ja arvoituksellisen näkökulman hahmottaa Viikate-yhtye: ”Elämä on katiska yksin ullakolla”. Lähes jokainen – ainakin kypsään ikään ehtinyt – muistaa joulukuussa ajankohtaisen laulun, joka kirjaa melko apean ilmapiirin: ”Hetken kestää elämää, sekin synkkää ja ikävää.”

Mieleeni on jäänyt, kuinka pienenä ihmisenä olin hieman kauhuissani moisesta lohduttomuudesta. Jotakuta toistakin sävyn surullisuus on ihmetyttänyt. Käydyssä verkkokeskustelussa joku kommentoi kuitenkin: ”Tottahan se on... Miksi sokerikuorruttaa faktoja lapsille?” Onneksi laulussa on sentään iloi- siakin säkeitä: ”Hei, tonttu-ukot hyppikää! Nyt on riemun raikkahin aika!” Siispä nautti- kaamme!

Pirkko Muikku-Werner

Kielenkäytön tutkija
Itä-Suomen yliopisto
pirkkomw@gmail.com